

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ****REGULATORY AND LEGAL PRINCIPLES FOR PREVENTING AND COUNTERING
THREATS TO ECONOMIC SECURITY**

Зазулінський В.С., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Наголошено, що нормативно-правові засади запобігання та протидії загрозам економічній безпеці складаються із юридичних документів декількох рівнів, а саме: Конституції, кодифікованих нормативних актів, законів та підзаконних нормативно-правових актів. Наголошено, що на всіх зазначених рівнях досить детально регламентовано організаційно-управлінські, функціональні, стратегічні та інші аспекти забезпечення національної економіки та підтримки економічної безпеки України в цілому. Обґрунтовано необхідність прийняття окремого законодавчого акту, який би визначав: зміст державної економічної політики; систему суб'єктів формування та підтримки економічної безпеки, а також протидії та запобігання її ризикам; перелік актуальних загроз та ризиків з урахуванням положень Стратегії економічної безпеки на відповідний період, а також інші правові та організаційні питання. Зроблено висновок, що нормативно-правові засади запобігання та протидії загрозам економічній безпеці складаються із юридичних документів різної юридичної сили, а саме: Конституції України, міжнародних договорів та угод (ратифікованих у встановленому законом порядку), кодифікованих нормативних актів, законів та підзаконних актів. На всіх зазначених рівнях врегульовано окремі організаційно-управлінські, функціональні, стратегічні та інші аспекти забезпечення національної економіки та підтримки економічної безпеки України в цілому. Водночас, як важливий недолік існуючої нормативно-правової системи в досліджуваному аспекті варто відмітити відсутність єдиного, цільового документу. Адже складність, структурованість та висока суспільна важливість питання економічної безпеки потребує виділення питання підтримки останньої, у форматі самостійного законодавчого акту, який би визначав: зміст державної економічної політики; систему суб'єктів формування та підтримки економічної безпеки, а також протидії та запобігання її ризикам; перелік актуальних загроз та ризиків з урахуванням положень Стратегії економічної безпеки на відповідний період, а також інші правові та організаційні питання. Такий підхід, як вбачається, дасть змогу суттєво гармонізувати правове регулювання процесу запобігання та протидії загрозам економічній безпеці, а також більш ефективно упорядкувати діяльність кожного залученого до його реалізації суб'єкту.

Ключові слова: економічна безпека, загрози економічній безпеці, національна безпека України, нормативно-правові засади.

It is emphasized that the regulatory and legal principles for preventing and countering threats to economic security consist of legal documents at several levels, namely: the Constitution, codified regulatory acts, laws and subordinate regulatory and legal acts. At all these levels, the organizational and managerial, functional, strategic and other aspects of ensuring the national economy and supporting the economic security of Ukraine as a whole are regulated in sufficient detail. The need to adopt a separate legislative act is substantiated, which would determine: the content of state economic policy; the system of entities for forming and supporting economic security, as well as countering and preventing its risks; a list of current threats and risks taking into account the provisions of the Economic Security Strategy for the relevant period, as well as other legal and organizational issues. It is concluded that the regulatory and legal framework for preventing and countering threats to economic security consists of legal documents of various legal force, namely: the Constitution of Ukraine, international treaties and agreements (ratified in accordance with the procedure established by law), codified regulatory acts, laws and by-laws. At all these levels, certain organizational, managerial, functional, strategic and other aspects of ensuring the national economy and supporting the economic security of Ukraine as a whole are regulated. At the same time, as an important drawback of the existing regulatory and legal system in the studied aspect, it is worth noting the absence of a single, target document. After all, the complexity, structure and high social importance of the issue of economic security require the allocation of the issue of supporting the latter, in the format of an independent legislative act, which would determine: the content of state economic policy; the system of subjects of formation and support of economic security, as well as counteraction and prevention of its risks; a list of current threats and risks, taking into account the provisions of the Economic Security Strategy for the relevant period, as well as other legal and organizational issues. Such an approach, it is believed, will make it possible to significantly harmonize the legal regulation of the process of preventing and countering threats to economic security, as well as more effectively streamline the activities of each entity involved in its implementation.

Key words: economic security, threats to economic security, national security of Ukraine, regulatory and legal principles.

Постановка проблеми. Реалізація тих чи інших глобальних, публічних процесів, особливо тих, які пов'язано із фінансовими ресурсами держави, є неможливою без належно побудованої системи нормативно-правових засад. Терміну «засада» в українській мові відповідають кілька семантичних значень: 1) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь [1, с.300-301; 2, с.20]. В юридичній площині, правові або нормативно-правові засади, як правило, розкриваються із прив'язкою до якогось об'єкту чи сфери нормативно-правового регулювання. Отже, нормативно-правові засади запобігання та протидії загрозам економічній безпеці представляють собою сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регламентують комплексну діяльність держави (в особі її уповноважених державних органів та їх посадових осіб) щодо прогнозування, попередження, виявлення та припинення негативних об'єктивних факторів, у тому числі правопорушень, які деструктивно впливають на стан національної економіки.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, пов'язані із регулюванням питання економічної безпеки, у своїх наукових працях розглядали: О.С. Богма, Ю.О. Волошин, О.А. Гриценко, І.О. Губарева, С.М. Макуха, О.С. Саєнко, В.В. Сазонов, А.А. Розанова, І.В. Шевчук та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, поза увагою науковців залишається проблема дослідження нормативно-правових засад запобігання та протидії загрозам економічній безпеці України.

Саме тому мета статті полягає у тому, щоб надати характеристику нормативно-правовим засадам запобігання та протидії загрозам економічній безпеці України.

Виклад основного матеріалу. Дослідження нормативно-правових засад запобігання та протидії загрозам економічній безпеці України доцільно почати з Конституції України. Відмітимо особливе значення та зміст даного нормативного акту. Термін «конституція» є одним із найдавніших юридичних термінів, якому вже понад дві тисячі років. Окремі елементи конституції були сформульовані в працях давньогрецьких філософів, зокрема Платона і Аристотеля. Попри це прийнято вважати, що дане

поняття походить від латинського слова «constitutio» – установлення, устрій. Імовірно, що поштовхом для використання слова «constitutio» як нормативно-правового терміна первинно послужило вживання його як заголовкового (на початку тексту) в офіційних документах Стародавнього Риму словосполучення «Римський народ встановлює». Внаслідок довготривалого вживання вказаного словосполучення відбулась трансформація дієслова «встановлювати» в іменник «встановлення, устрій». У сучасному розумінні термін «конституція» одним із перших почав вживати Ш.-Л. Монтеск'є: назву «Про конституцію Англії» мала глава його твору «Про дух законів» (1748 року), у якій викладено його концепцію поділу влад. Саме Англія і вважається «батьківщиною» конституції. У XVII столітті там були прийняті такі важливі конституційні акти, як «Хабеас корпус акт» (1679 рік), «Біль про права» (1688 рік), «Форма правління державою Англії, Шотландії, Ірландії та володіннями, які їм належать», «Знаряддя правління» (1653 рік). Поява конституції як єдиного кодифікованого акта пов'язана з епохою буржуазних революцій. Першими конституціями цього періоду вважаються конституції штатів Північної Америки: «Конституція Меріленда (1776 рік), «Конституція Массачусетса» (1780 рік), конституційні акти, прийняті в штатах Пенсільванія («Біль про права Пенсільванії» 1776 рік), Вірджинія («Декларація прав Вірджинії» 1776 рік) тощо. Серед перших конституцій у сучасному розумінні цієї дефініції найбільш відомою є Конституція США 1787 року яка була розроблена установчими зборами і згодом ратифікована конституційними конвентами штатів. На теренах Європи першими конституціями прийнято вважати Конституції Франції та Польщі 1791 років, а на українських землях – Конституцію Пилипа Орлика 1710 року. Протягом першої половини XIX століття конституції були прийняті майже у всіх країнах Західної і Центральної Європи, а у другій половині XX століття конституції стали явищем загальносвітового характеру [3, с.26-27].

Сьогодні Конституція України є основою всієї правової системи. Вона становить базове, фундаментальне джерело, як для конституційного права, так і для всіх, без винятку, галузей національного права України – адміністративного, фінансового, цивільного, кримінального, тощо. Конституція, одночасно, є найважливішим юридичним актом, та визначальним політичним документом. Як юридичний акт, Конституція – це основний закон держави, універсальний правовий акт, який регулює найважливіші суспільні відносини, створює юридичну базу для нормотворчої діяльності всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Конституція є особливим інститутом правової системи країни. Їй належить правове верховенство по відношенню до всіх інших правових актів держави. Конституція оформляє національну правову систему, об'єднує чинне законодавство в єдине ціле, визначає основи законності і правопорядку в державі. Отже, юридичні властивості конституції як правового акту розкриваються через наступне. Конституція – це передовсім закон, тобто – правовий акт виключного значення. Вона має юридичне верховенство – найвищу юридичну силу стосовно всіх нормативно-правових актів держави. Це означає, що жоден нормативно-правовий акт не може суперечити конституції. Конституція становить основу всієї правової системи держави. Поточне законодавство розвиває, деталізує положення конституції. Для конституції властивий особливий механізм її прийняття та внесення до неї змін. Як політичний документ, конституція регулює важливі політико-правові інститути, встановлює основні засади внутрішньої та зовнішньої політики держави, соціально-економічного розвитку країни, закладає основи політичних, економічних, культурних, національних відносин, основи духовного життя. Вона визначає джерело всієї влади, носіїв влади, межі її розпо-

всюдження та механізм здійснення тощо. Таким чином, конституцію – найважливіший правовий та політичний документ держави, характеризують окремі властивості, що мають певну самостійність, але, взяті в сукупності, можуть дати досить повне уявлення про неї. До них можна віднести наступні [4, с.48-50;5]. Рівно теж саме значення Конституція має в аспекті нормативно-правових засад забезпечення та протидії ризикам економічної безпеки. Як Основний закон вона консолідує принципи та орієнтири діяльності держави та державних органів, яким вони мають неухильно слідувати та керуватись. Крім того, Конституція розподіляє компетенцію гілок влади встановлюючи, які саме функції має законодавець, та які напрями діяльності органів виконавчої влади та суду.

Наступний рівень нормативно-правових засад запобігання та протидії загрозам економічній безпеці складають законодавчі акти нашої держави, що поділяються на дві підгрупи: кодекси та безпосередньо закони. Основними кодифікованими актами в царині дослідження можна виділити: Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінальний кодекс України (далі – ККУ); Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК); Митний кодекс України (далі – МКУ); Податковий кодекс України (далі – ПКУ).

Перші два Кодекси – це закони про міри адміністративної та кримінальної відповідності за правопорушення та злочини або кримінальні проступки, які завдають шкоду охоронюваному законодавством інтересам суспільства і держави в сфері функціонування національної економіки [6;7]. Що стосується КПК, то його положеннями визначається порядок здійснення кримінального провадження. Завданнями останнього є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [8]. ПКУ та МКУ регламентують питання справляння митних, податкових та інших обов'язкових платежів, наповнення бюджету, а також сприяють фінансовій стабільності держави шляхом визначення засад контролю даних процесів [9;10].

Закони, як джерела нормативно-правового регулювання суспільних відносин в сфері протидії та запобігання загрозам економічній безпеці, включають в себе дві основні підгрупи документів. Першими є Закони України, якими переважно встановлюються юридична екосистема національної економіки та її безпеки, а також організаційні умови забезпечення останньої. Прикладом є Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 №3480-IV – регулює відносини, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках та інші [11].

Друга підгрупа складається із законодавчих актів, які встановлюють основи, специфіку, структуру та інші особливості правового статусу окремих суб'єктів запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України. Наприклад, сюди відноситься Закон України «Про Бюро економічної безпеки», Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про Кабінет Міністрів України» та ряд інших [12;13;14].

Останній рівень складають підзаконні документи, що видаються на виконання законодавчих актів та відповідно до їх положень органами державної влади та місцевого самоврядування. Сфери нашого дослідження, зокрема, стосується Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»» від 11.08.2021 №347/2021, яким затверджено стратегію економічної безпеки України, що визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів

Висновки. Тож, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що нормативно-правові засади запобігання та протидії загрозам економічній безпеці складаються із юридичних документів різної юридичної сили, а саме: Конституції України, міжнародних договорів та угод (ратифікованих у встановленому законом порядку), кодифікованих нормативних актів, законів та підзаконних актів. На всіх зазначених рівнях врегульовано окремі організаційно-управлінські, функціональні, стратегічні та інші

аспекти забезпечення національної економіки та підтримки економічної безпеки України в цілому.

Водночас, як важливий недолік існуючої нормативно-правової системи в досліджуваному аспекті варто відмітити відсутність єдиного, цільового документу. Адже складність, структурованість та висока суспільна важливість питання економічної безпеки потребує виділення питання підтримки останньої, у форматі самостійного законодавчого акту, який би визначав: зміст державної економічної політики; систему суб'єктів формування та підтримки економічної безпеки, а також протидії та запобігання її ризикам; перелік актуальних загроз та ризиків з урахуванням положень Стратегії економічної безпеки на відповідний період, а також інші правові та організаційні питання. Такий підхід, як вбачається, дасть змогу суттєво гармонізувати правове регулювання процесу запобігання та протидії загрозам економічній безпеці, а також більш ефективно упорядкувати діяльність кожного залученого до його реалізації суб'єкту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови: У 12 т. К.: Наук. думка, 1972. Т.3. 744 с.
2. Лялюк О.Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: дис... канд. юрид. наук : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2007. 201 с.
3. Конституційне право : підручник. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука ; О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, Т. І. Гудзь та ін. ; передм. М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
4. Майданник О.О. Конституційне право України: Навч. посіб. К: Алерта, 2011. 380 с.
5. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст.2598.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 №8083-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. №51. Ст.1122.
7. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст.131.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 №4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10. Ст.88.
9. Митний кодекс України: від 13.03.2012 №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №44-45. Ст.552.
10. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 №2755-VI. *Відомості Верховної Ради України* 2011. №13. Ст.112.
11. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 №3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. №31. Ст.268.
12. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 №1150-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. №23. Ст.197.
13. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40-41. Ст.379.
14. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 №794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №13. Ст.222.